УДК 371

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИМИ ВЧЕНИМИ ПЕРСОНІФІКОВАНОГО ДОСВІДУ ОСВІТНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ ПРАЦІ ВИЗНАЧНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ

Марушкевич А.А., д. пед. н., професор

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Розглядається проблема дослідження сучасними науковцями персоніфікованого досвіду освітньої і наукової праці визначних особистостей з метою втілення актуальних ідей в практику діяльності нинішніх педагогів.

Ключові слова: персоніфікований досвід, визначні особистості, освітня діяльність, наукова праця.

Марушкевич А.А. ИССЛЕДОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫМИ УЧЕНЫМИ ПЕРСОНИФИЦИРОВАННОГО ОПЫТА УЧЕБНОЙ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫДАЮЩИХСЯ ЛИЧНОСТЕЙ/ Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

Рассматривается проблема исследования современными учеными персонифицированного опыта работы выдающихся личностей в сфере образования и науки с целью внедрения актуальных идей в практическую деятельность нынешних педагогов.

Ключевые слова: персонифицированный опит, выдающиеся личности, учебная деятельность, научная работа.

Marushkevych A.A. THE INVESTIGATION OF MODERN SCIENTISTS PERSONIFIED EXPERIENCE OF WELL -KNOWN PERSONS' EDUCATIONAL AND RESEARCH WORK / Kyiv national university named by Taras Shevchenko, Ukraine.

The investigation's problem of modern scientists personified experience of well-known persons' educational and research work is observed with aim of putting into practice the actual ideas of present teachers' activities.

Key words: personified experience, well-known persons, educational work, research work.

У сучасних умовах розвитку освітньої галузі все частіше виникає потреба у зіставленні ново запропонованих ідей з тими, які реалізовувались в діяльності вчителів, викладачів, управлінців – загалом педагогів-практиків у попередні десятиріччя, а то й сторіччя в Україні. До того ж, відомим є факт причетності до аналізу результатів їх праці та, цим самим, творення історії педагогічної науки конкретних особистостей, які шляхом друкованого слова доносили передові ідеї навчання й виховання молоді до бажаючих поповнювати свій досвід освітян і в такий спосіб рухали її вперед, досягаючи значущих результатів відповідно або на противагу політичним чи економічним ситуаціям, часто наперекір існуючій системі. Тим паче, зважаючи на процеси, які сьогодні відбуваються в державі і частково виходять з-під контролю та набувають різного рівня сумісності з політикою, економікою, правовими й соціальними відносинами у педагогів розвинулось особливе почуття відповідальності за роботу, яку доводиться виконувати протягом життя. Це є мотивом вивчення персоніфікованого досвіду навчання та виховання молоді, яке викликає постійне зацікавлення громадян, зокрема науковців, і має здійснюватись на якісній основі.

Сучасні дослідники відмічають особливості розвитку освітньої галузі, породжені новими факторами впливу на населення: інформаційно-комунікативними, науково-технічними, ідейно-політичними технологіями і відкритим кожній людині доступом до нових можливостей. Вони вказують на те, що «Індивід стає провідним виробником інтелектуальної інформації, завдяки чому посилює свої претензії на самостійне існування (принаймні незалежну від держави чи політичної партії роль) у світовому соціальному просторі»[1, с. 73]. На їх думку, важливим є вироблення у кожному конкретному випадку власної позиції, формування нестандартної думки, забезпечення відповідної тій чи іншій сфері діяльності поведінки.

Часто серед учених дискутується питання співвідношення глобалізації і персоніфікації: «Тенденція до глобалізації поєднується з іншою тенденцією – тенденцією персоніфікації суспільного життя. Якщо тенденція до глобалізації сприяє оновленню всепланетарної людини, то тенденція до персоніфікації суспільного життя спрямована на становлення окремої особистості»[2, с. 41]. Глибоке проникнення наших дослідників персоніфікованим досвідом освітньої та наукової праці визначних особистостей виокремлює їх пошук в окремий напрям.

Метою публікації є доведення важливості вивчення персоніфікованого досвіду освітньої та наукової праці визначних особистостей для втілення їх актуальних ідей в практику діяльності нинішніх педагогів; завданнями – розкриття необхідності в обізнаності з досвідом попередників у професійній і науковій діяльності сучасного фахівця та сутності джерельної бази, важливої для виявлення персоніфікованого досвіду освітньої й наукової праці визначної особистості.

Досліджуючи різнорідні наукові проблеми ми найчастіше стикаємось з тим, що в найбільш продуктивні періоди свого життя особистість має визначитись з орієнтирами, аналізуючи дії і вчинки авторитетних

людей і намагаючись реалізуватись не меншою мірою, ніж вони. Це викликане її бажанням не тільки знати про чиїсь досягнення, а й на основі здобутої інформації про них передбачити своє місце в історичних процесах, що відбуваються.

Здійснюючи аналіз останніх подій в освіті і педагогічній науці, ми все частіше повертаємось до думки про необхідність взірцевого прикладу, який можна відшукати при вивченні наукового доробку і творчої діяльності тих, хто незалежно від політичних, історичних подій відбувся як фахівець своєї справи і непересічна особистість. Це необхідно ще й тому, що діячі сфери освіти і науки сьогодні усвідомлюють: знання про вирішення попередниками у минулі часи проблем, подібних до сьогочасних, допоможе їм порівнювати інформацію і добирати або розробляти відповідні технології навчання та виховання особистості, координувати вимоги до знань випускників відповідно до розвитку так званого ринку праці, акцентувати увагу молоді на проблемах, обізнаність з наявністю яких є бажаною для їх подальшого життя.

Помітним є те, що за останні роки значна кількість досвідчених і молодих науковців звернулись до аналізу просвітницької, науково-педагогічної, педагогічної, освітньої діяльності українських та зарубіжних учених і виявили великий потенціал ідей, реалізація яких у сучасних умовах розвитку освітньої галузі в Україні є бажаною, а то й необхідною. Ними звернуто увагу на перспективні погляди відомих особистостей щодо забезпечення освіти, навчання, виховання, розвитку особистості в Україні, здійснено орієнтацію на найбільш значущі принципи, розкрито суть застосування методів, вказано на доцільність тих чи інших форм організації практичної діяльності тощо.

Крім вище викладеного, дослідники вказують, що вивчення педагогічного чи науково-педагогічного досвіду визначних особистостей є важливим для « … достовірного і повного прочитання історії вітчизняної педагогіки, врахування особливостей її розвитку» [4, с. 319]. На їх переконання не варто припиняти досліджень, спрямованих на теоретичний аналіз становлення і розвитку окремо взятої науки, пошук її недосліджених аспектів, зокрема персоніфікованого досвіду успішної діяльності історичних постатей, оскільки існує причинно-наслідкова залежність між минулим і сучасним.

Досліджуючи науково-педагогічну спадщину відомої постаті, в першу чергу, бажано аналізувати методологічні засади її діяльності. Як відомо, поняття “методологія” грецького походження і означає “вчення про метод” або “теорія методу”. В “Українському педагогічному словнику” С.Гончаренка дається наступне визначення поняття “методологія”: “…1. Сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в якійсь науці. 2. Вчення про методи пізнання та перетворення дійсності. Розрізняють а) часткову методологію – сукупність методів у кожній конкретній науці; б) загальну методологію – сукупність більш загальних методів (наприклад, методи педагогіки є одночасно її методами і загальною методологією для часткових дидактик, школознавства); в) філософську методологію – систему діалектичних методів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через часткову методологію” [3,с.207]. Отже, методологія – це система принципів і методів організації та здійснення теоретичної й експериментально-дослідницької наукової діяльності. Саме таке розуміння вченими її суті сприяє усвідомленню методологічної позиції щодо проведення досліджень, теоретичному обґрунтуванню їх положень, апробації та впровадженню результатів у навчально-виховний процес різнорівневих навчальних закладів.

Справедливо сказано, що «Використовуючи історизм як принцип наукового пізнання, згідно з яким будь-яка дійсність має розглядатися в процесі постійної зміни в часі і просторі, дослідники вказують на закономірний характер процесу розвитку, обумовленості реальних явищ конкретно-історичними фактами, орієнтуються на можливість пізнати сили поступу суспільства, здатність розуму передбачити перебіг історичних подій»[6, с.213].

Особливу увагу науковців привертають педагоги-практики попередніх десятиріч, які досягли значних результатів у навчанні та вихованні дітей і молоді, управлінській практиці, просвітництві, видавничій праці й описали свої досягнення в мемуарах, спогадах, життєписах, автобіографічних нарисах, епістолярії, подорожніх нотатках, записах у щоденниках, публікаціях різних жанрів, і цим самим уможливили майбутній аналіз власної діяльності. Вони заслуговують на вивчення своїх здобутків сучасниками, які здебільшого беруться за вивчення досвіду педагогічної, громадсько-просвітницької діяльності чи науково-педагогічної спадщини у разі наявності в певної персоналії значного творчого доробку або унікального чи реформаторського досвіду, напрацьованого в конкретний історичний період і якоюсь мірою актуального в наш час. Крім того, варто зазначити, що аналіз при цьому різних джерел інформації забезпечує ймовірність правильного оціночного судження про професійну творчість і наукову спадщину особистості.

Суттєвим поштовхом до дослідження персоніфіковано досвіду є наявність справи певної персоналії у фонді відомого архіву чи бібліотеки. Вважаємо за необхідне розтлумачити значення окремих перерахованих нами понять для кращого розуміння сучасними дослідниками сфери пошуку інформації про досвід роботи особистості, яка виявилась цікавою для молодого чи зрілого науковця. Таким чином:

мемуари – це записи людей про події, які відбувались у минулому, і за якими вони спостерігали чи були їх безпосередніми учасниками; спогади - зафіксовані на папері згадки про те, що збереглось у пам'яті учасника чи спостерігача конкретних подій; відтворення у думці того, що було давніше; поновлення уявлення про когось чи щось із минулого; життєпис – опис чийогось життя, біографія; автобіографічні нариси – невеликі літературні твори, в основі яких знаходиться відображення реальних фактів, подій з життя певної особистості, з якою автор був знайомий; опис подій власного життя в хронологічній послідовності; епістолярій – послання в формі листів однієї особи іншій; листування між зацікавленими в чомусь персоналіями; подорожні нотатки – записи того, хто знаходиться в дорозі, поїздці; записи в щоденниках – записи про події, явища, спостереження, які кимось здійснюються або здійснювалися щоденно; публікації - оприлюднені шляхом друкованого слова матеріали; архівні документи – письмові, графічні, фоно -, фото - й інші носії інформації, які з найдавніших часів до наших днів зберігаються у спеціальних умовах відведених державою приміщень, де їх систематизацією та описом зайняті знавці цієї справи; фонди архівів та бібліотек – місця збереження в архівах та бібліотеках систематизованих і описаних матеріальних цінностей, важливих паперів, видань, інших документів, ресурсів; приватне листування – особисте, неофіційне листування.

Для підтвердження достовірності даних, указаних ученим при оприлюдненні результатів дослідження, необхідно робити посилання, які допомагають бажаючим перевірити правильність представлених цитувань, уточнити повний їх зміст, виявити контекст цитованих висловлювань у праці того чи іншого автора. Крім того, виклад думок автора проведеного дослідження має бути науковим, без емоційного відтінку, з наявністю необхідної кількості термінів і понять, зрозумілих фахівцям певної галузі науки, вмілою подачею своєї позиції та позицій тих, чиї слова цитуються.

«Педагогічна думка завжди персоніфікована - в ній віддзеркалюється особистість її носія з його смаками, поглядами, віруваннями та вподобаннями»[8, с. 3], - як підтвердження нашої позиції вказано у відомому педагогічному виданні. Для сучасних істориків педагогічної науки важливою є оцінка достовірності викладених у названих джерелах фактів, співвіднесення їх з політичними, соціальними та іншими подіями певного періоду і мірою участі в них персоналій, досвід яких досліджуються.

Дослідницька справа учених підтверджує факт розширення на сучасному етапі розвитку нашої держави кількості пошуків і пізнання таким чином актуальних досягнень визначних постатей минулого, виявлення важливих для сьогодення ідей, положень їх праць. Вивчення різнорідних джерел допомагає зрозуміти факт, що засвоєння досвіду освітньої та наукової діяльності попередників відбувається, перш за все, після його усвідомлення, оприлюднення для подальшого опрацювання практиками, які тією чи іншою мірою впроваджуватимуть його в навчальний і виховний процеси.

Вагомим для вивчаючих персоніфікований досвід стало сприйняття ними факту орієнтовно такого змісту: якість життєдіяльності особистості залежить від рівня її компетентності, яка є складовою професійності спеціаліста. Відомо, що існує взаємозалежність компетентності і освіченості людини, що впливає на її здатність займатися педагогічною творчістю.

Зрозуміло, що кожна конкретна особистість, представляючи ті чи інші досягнення, висвітлюючи зміст персоніфікованого досвіду, суть певних подій, розкриваючи особливості явищ демонструє той чи інший рівень творчої свободи (як зовнішньої так і внутрішньої), міра якої залежить від багатьох складових життєдіяльності, спрямованої на продукування чогось нового для певної галузі знання. Важливою умовою у цьому процесі є наявність наукової ідеї, яка може стати поштовхом до подальшого створення концепції. Беззаперечним залишається факт: « … наукова ідея є базисом усякого серйозного дослідження»[5, с.51].

Крім того, важливим є виявлення науковцями цінних ідей творчого доробку освітнього діяча чи вченого, значущих віх його шляху як фахівця, що відбувається в процесі дослідження через дотримання методологічних норм, які допомагають у пошуках реального, суттєвого, причинно-наслідкового компоненту внеску персоналії в теорію і практику педагогіки.

До речі, значну роль у процесі вирішення наукової проблеми відіграє творче мислення дослідника, яке базується на інтуїції, відчутті важливості чи не важливості отриманої інформації. Творчих зусиль потребує виношування ідеї наукового пошуку, її втілення в дослідницьку працю, відповідне оформлення результатів цієї праці та оприлюднення їх.

Загалом, вивчаючи персоніфікований досвід, ученому важливо постійно знаходитись у стані пошуку підтверджень чи заперечень наявних фактів, сумніву, висування гіпотез та ідей, зміни підходів до організації роботи тощо. Він весь час має перебувати в активному накопиченні знань, здобутті інформації, виявленні фактів і втіленні виважених обгрунтувань в тексти наукових праць, які стануть показником власного досвіду науково-педагогічної діяльності.

У дослідженні персоніфікованого досвіду освітньої та наукової діяльності визначних особистостей має місце думка щодо необхідності творчого підходу дослідника до аналізу процесу, який протікав поміж

набуттям певною постаттю знань та їх застосуванням нею у практичній діяльності. Для цього важливо, щоб ще в студентський період життя майбутній науковець зрозумів: «Оволодіння методологією і методами дослідження сприяє розвиткові раціонального творчого мислення, оптимальній організації наукової творчості в умовах практичної діяльності»[7, с. 4].

Необхідність доведення результатів досліджень персоніфікованого досвіду до відома сучасних педагогів, які прагнуть творити задля розвитку української освіти і науки, виявляється після усвідомлення фахівцями його змісту та передбачення рівня ефективності впровадження. Важливе значення має ознайомлення з методологією науково-практичної діяльності особистості, принципами пізнання нею природи, суспільства і мислення тощо. Актуальними залишається переконаність педагогів у дотриманні дослідником доробку визначної особистості наукової етики, яка сприяє усвідомленню його відданості конкретній галузі науки та веденню ефективної роботи над різностороннім аналізом проблеми. Важливо знати професійні та особистісні якості шукача наукової істини (рівень ерудиції, уміння правильно застосовувати методи наукового дослідження та ретельно добирати джерела для наукового аналізу, критичне ставлення до результатів виконаної роботи тощо), які впливають на рівень творчого підходу до обґрунтування результатів пошуку.

Під час аналізу дослідниками проблеми вивчення персоніфікованого досвіду визначних особистостей минулого доведено значущість для нинішньої педагогіки поєднання тогочасних і новітніх ідей, а також розуміння освітянами в різні періоди існування країни необхідності застосування у професійній діяльності найновіших знань, практичних умінь, прояву здатності до пошуку інформації. Ними акцентовано увагу на тому, що шукач наукової істини повинен мати високий рівень ерудиції, володіти принципами і методами ведення наукового дослідження, вміти ретельно добирати матеріали для вивчення, об'єктивно оцінювати їх зміст, критично ставитись до якості своєї роботи тощо, а кожна наукова праця має виконуватися на високому рівні з дотриманням усіх вимог щодо її написання й оформлення.

Дослідник, аналізуючи персоніфікований досвід попередників, має вивчити опубліковані іншими вченими праці з обраної ним наукової проблеми, актуалізувати, систематизувати і опанувати маловідомі йому джерела. Методологія наукового пошуку, на переконання багатьох учених, повинна базуватись на застосовуванні чіткої стратегії дослідницької діяльності, конкретній тактиці, філософській основі, опорі на принципи пізнання природи, суспільства і мислення, відрізнятися послідовністю і системністю, комплексним застосуванням перевірених та апробованих попередниками методів наукового пошуку та обґрунтованістю позицій щодо його організації й проведення.

Таким чином, вивчення сучасними вченими персоніфікованого досвіду освітньої і наукової праці визначних особистостей є перспективним і необхідним напрямом роботи, оскільки, воно орієнтує на зразки їх поведінкової діяльності, шляхи вирішення ними проблем, досягнення успіхів і забезпечення власного духовно-морального та професійного росту. Для педагогів-практиків ознайомлення з таким досвідом шляхом аналізу праць учених, які його пізнавали і описували після попереднього опрацювання документів та інших джерел, є поштовхом до вироблення нових підходів щодо забезпечення навчально-виховної та управлінської діяльності в галузі освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афонін Е.А. Соціально-історичний суб'єкт за часів глобалізації: проблема типології та розвитку/ Е.А. Афонін, А.Ю. Мартинов // Практична філософія. – 2001. - №3. - С. 72-85.
2. Аналітичний звіт Міжнародної конференції «Міжрегіональний діалог в Європі: 2001 рік і на перспективу» - Київ, Україна, 26-28 квітня 2001 р. – 56 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Завгородня Т.К. Проблеми педагогіки: історія, сучасність, перспективи: Збірник наукових праць / Т.К. Завгородня. – Івано-Франківськ: видавець Третяк І.Я., 2008. – 428 с.
5. Кловак Г.Т. Педагогіка наукової школи: Навчально-методичний посібник для вищих педагогічних навчальних закладів / Г.Т. Кловак. – Чернігів: ЧДЦ науково-технічної і економічної інформації, 2004. – 208 с.
6. Кравченко П.А. Інтеграція ментальності та історизму в практиці історичної освіти / П.А. Кравченко // Практична філософія. - 2001 (№2). - № 1.– С. 211-219.
7. Руснак І.С. Магістерська робота з педагогіки: Навч.-метод. посіб. / І.С. Руснак, С.З. Романюк. – Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2009. – 208 с.
8. Сухомлинська О. В. Переднє слово / О.В. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях: У двох книгах. - К.: Либідь, 2005. – Книга перша: XI-XIX століття. – С. 3-11.